

روسیه در جهان متغیر

رئیس‌جمهور و نهاد سیاست خارجی روسیه مایل‌اند برای برقراری نظم چندقطبی جهانی کوشش کنند

مرحله پایانی قرن جاری برای روسیه و سراسر جهان سرنوشت‌ساز است. بشریت مجدداً با ضرورت یک انتخاب اصولی روبرو شد: یا سیستم چندقطبی جهانی مبتنی بر اولویت حقوق بین‌المللی برقرار خواهد شد و نهادهای موجود بین‌المللی تقویت خواهند شد، یا مدل تک‌قطبی با فرمانروایی یک ابرقدرت پیاده خواهد گردید. این انتخاب در زمان اخیر در اوضاع بالکان و منطقه خلیج فارس به وضوح دیده شده است. دستاوردهای مثبت در مناسبات بین‌المللی که پس از پایان جنگ سرد حاصل شده‌اند، زیر علامت سؤال رفتند. ایجاد ساختار امنیت جهانی و اروپایی که از رویارویی دور باشد، با موانعی مواجه شده است. ولی ما از مواضع خود عقب‌نشینی نمی‌کنیم. بوریس نیکولایویچ یتسین، رئیس‌جمهوری روسیه به منظور پایان دادن به مشکلات گذشته، در ملاقات سران ۸ کشور در کلن پیشنهاد تدوین «نظریه صلح» قرن بیستم یعنی نظریه اصلی توسعه مناسبات بین‌المللی را مطرح کرد. هدف اصلی آن، تأمین امنیت دولتها و ملتها از طریق همکاری بر پایه اساسنامه سازمان ملل متحد، اصول و موازین حقوق بین‌المللی است.

روسیه از همان ابتدا مخالف راه حل نظامی مسأله کوزوو بود و تجاوز ناتو را محکوم کرد. روسیه در کوشش‌های بین‌المللی برای باز کردن «گره کوزوو» خط مشی مستقل خود را دارد. ما کار بزرگ دیپلماتیک را انجام داده‌ایم که هدف آن، پایان جنگ و جلوگیری از تجزیه یوگسلاوی است. بوریس یتسین این هدف را برای نهاد سیاست خارجی تعیین کرده بود و وزارت امور خارجه این دستور را اجرا کرد. جنگ پایان یافته و روند برقراری صلح به کمک سازمان ملل متحد اعاده شده است. این امر به وسیله قطعنامه ویژه شورای امنیت سازمان ملل درباره کوزوو و تصمیمات سران ۸ کشور در کلن به اثبات رسیده است.

مسأله شرکت ما در صحنه بین‌المللی غیرنظامی و تأمین امنیت در کوزوو حل شده است. روسیه در این زمینه چنین حقوق و اختیاراتی را به دست آورده است که کاملاً جوابگوی

سهم بزرگ آن در حل و فصل مسأله کوزوو است. در مجموع، مناقشه در بالکان به وضوح نشان داده است که تنها بر مبنای ساختار چندقطبی می توان صلح و توسعه پایدار دموکراتیک جهانی را تأمین کرد. روسیه با وجود اختلافات معین با ایالات متحده و همپیمانان آمریکا، با توجه به منافع ملی خود به توسعه مناسبات با غرب بدون رویروی ادامه می دهد.

سازمان ملل متحد تمویض ناپذیر است

ما مانند سابق اعتقاد داریم که سازمان ملل متحد، سازوکار منحصر به فرد برای تنظیم تمام سیستم مناسبات بین المللی است. سازمان ملل در جستجوی برخورد های هماهنگ شده با حل مناقشات، تأمین پیشرفت کشورها و حل مسایل جهانی نقش خاصی را ایفا می کند که سازمان دیگری نمی تواند آن را انجام دهد. روسیه مصرانه و پیگیرانه برای تقویت این سازمان جهانی کوشش می کند، زیرا این سازمان با وجود همه معایب خود، تنها گردهمایی عمومی جهانی از نظر ترکیب اعضا و فشرده بودن دستور روز می باشد. تنها سازمان ملل از پایگاه لازم حقوق و مشروعیت شناخته شده جهانی برای تبیین منافع همه کشورها و ملت ها در صحنه بین المللی برخوردار است.

در حال حاضر مسأله تحکیم اعتبار سازمان ملل و شورای امنیت آن مورد تأکید قرار گرفته است. این شورا مسئول حفظ صلح و امنیت بین المللی است و اختیارات استثنایی را به منظور مجاز ساختن اقدامات قهری و اجباری از سوی جامعه جهانی دارد. استناد به «حق مداخله انسان دوستانه» برای توجیه اقدامات قهری هماهنگ نشده با شورای امنیت سازمان ملل کوچکترین اعتباری ندارد. این گونه استفاده از زور، تابع سلیقه های سیاسی و تعبیر پیشداورانه تحولات می باشد. کسی حق ندارد خودسرانه و بدون هیچ گونه مجوز بین المللی درباره تقصیر کشورها قضاوت کند و آنها را مجازات نماید. این کار، راهی مستقیم به سمت هرج و مرج در جهان است.

روسیه نقض حقوق بشر و حقوق انسانی را در سطح بین المللی توسط هر کس که باشد، محکوم می کند. از سوی دیگر، ما معتقدیم که مبارزه با این پدیده ها می تواند فقط بر مبنای قوانین بین المللی صورت بگیرد.

روسیه و اروپا

روسیه در اروپا مصرانه برای ایجاد سیستم امنیت و همکاری که بتواند ثبات و شکوفایی همه کشورهای این قاره را تأمین کند، کوشش می‌کند. سازمان امنیت و همکاری در اروپا به عنوان تنها سازمان سراسری اروپایی که به‌طور همه‌جانبه با مسایل برخورد می‌کند، باید محور و هماهنگ‌کننده این سیستم امنیتی باشد. اکنون اروپا بیش از هر وقت دیگر به قواعد واحد سیاسی که به صورت یک نوع قانون اساسی اروپایی درآید، نیاز دارد. منشور امنیت اروپایی باید حکم چنین سندی را داشته باشد. روسیه تلاش می‌کند که این سند معتبر و پُر از توافقات مشخص باشد و به صورت یک بیانیه سبک و بی‌محتوا تدوین نشود.

ما خواهان افزایش امکانات عملیاتی سازمان امنیت و همکاری در همه مراحل اعم از پیشگیری از مناقشات تا احیای روابط بعد از پایان مناقشه هستیم که به عقیده ما حفاظت از صلح نیز باید جزو این فعالیت باشد. ما معتقدیم که کسی نباید نقش مهم سازمان امنیت و همکاری (در کنار نقش مهم سازمان ملل) را زیر علامت سؤال ببرد. شورای اروپا نیز موظف است نقش متحدکننده اروپایی را ایفا کند. بیانیه سیاسی «دراه اروپای بزرگ، بدون خطوط جداکننده» که در روز ۷ مه ۱۹۹۹ در بوداپست در جلسه کمیته وزیران شورای اروپا تقویت شد، جهت‌گیری این فعالیت را تعیین می‌کند.

جهت دیگر توسعه سیاست اروپایی ما، گسترش مشارکت با اتحادیه اروپا می‌باشد. اتحادیه اروپا، بزرگترین طرف همکاری بازرگانی - اقتصادی ما و سرمایه‌گذار مهم در اقتصاد روسیه است که به اجرای اصلاحات مساعدت می‌کند. در راهبرد عمومی اتحادیه اروپا نسبت به روسیه که در اوایل ژوئن ۱۹۹۹ در گردهمایی سران کشورها در کلن تصویب شد، خصلت پویای مناسبات ما به اثبات رسیده است. ما هم از طرف خود روی سند متقابل کار می‌کنیم. به موازات حرکت اتحادیه اروپا در مسیر «هویت دفاع اروپایی» گفت‌وگو در مورد مسایل همکاری نظامی - سیاسی قابل گسترش خواهد شد.

مناسبات با ناتو

ما در سالهای اخیر انرژی و نیروی زیادی مصرف کردیم که تماسهای خود را با پیمان آتلانتیک شمالی به یکی از اجزای ترکیبی روند تحکیم اعتماد متقابل، ثبات و امنیت در اروپا تبدیل کنیم. در ماه مه ۱۹۹۷ سند اساسی مناسبات متقابل، همکاری و امنیت با ناتو امضا شد. براساس این سند، شورای مشترک دائمی برای بررسی مسایل مورد نگرانی مشترک تشکیل شد. باید گفت که رهبران روسیه کوشش زیادی کردند تا برخورد منفی با ناتو در جامعه ما که در طول سالهای جنگ سرد ریشه دوانده بود، تغییر یابد. ولی بحران بالکان این وضع را اصولاً دگرگون ساخته و به مناسبات با ناتو لطمه شدیدی زد. عملیات جنگی ناتو با روح و مفاد سند اساسی مذکور و اصل امتناع از توسل به زور یا تهدید به زور بر علیه همدیگر یا کشورهای دیگر و نیز امتناع از دست‌درازی به حق حاکمیت، تمامیت ارضی و یا استقلال سیاسی کشورها به هر وسیله‌ای که با منشور سازمان ملل متحد مغایرت دارد، ناسازگار است. در این شرایط ادامه گفتمان با ناتو در ابعاد سابق غیرممکن شد. براساس دستور رئیس جمهوری روسیه تماسهای ما با ناتو به عنوان سازمانی که نسبت به اصول و مبانی همزیستی بین‌المللی بی‌احترامی از خود نشان داد، متوقف گردید. اکنون که عملیات جنگی علیه یوگسلاوی قطع شده است، ما دقیقاً راههای فعالیت بعدی خود را مطالعه می‌کنیم. بدیهی است که باید به صورت سختگیرانه درباره سرنوشت سند اساسی یادشده و به خصوص درباره کارایی استفاده از آن صحبت کرد.

عملیات علیه جمهوری متحد یوگسلاوی، تبلور عملی نظریه راهبردی پیمان ناتو شد که در گردهمایی واشنگتن تصویب گردید. تمایل ناتو به جهانی کردن فعالیت خود و ایفای نقش مرکزی در حل و فصل مناقشات خارج از چارچوب مسئولیت آن که در قرارداد واشنگتن (۱۹۴۹) درباره تشکیل ناتو تعیین شد، باعث نگرانی زیادی می‌شود. کشورهای اروپایی نتوانسته‌اند در مورد دفاعی از وابستگی خود به آمریکا بکاهند. صحت دیدگاه ما درباره گسترش ناتو به عنوان بزرگترین اشتباه سیاسی که به اعتماد در مناسبات بین‌المللی لطمه می‌زند، تحقق می‌یابد. ما قصد نداریم بین خود و کشورهای اروپای شرقی سدهای مصنوعی ایجاد کنیم. ولی معلوم است که این کشورها با اعلام هدف خود برای پیوستن به ناتو، ناگزیر از

روسیه دور می‌شوند. ما به حق هر کشوری برای انتخاب راههای تأمین امنیت خود احترام قایلیم؛ ولی طرف روسی در مناسبات با این کشورها قبل از همه منافع ملی خود را در نظر خواهد گرفت. ما از روی اقدامات عملی این کشورها دربارهٔ نیت واقعی آنها قضاوت خواهیم کرد.

گفتگو با ایالات متحده آمریکا

ماههای اخیر برای مناسبات روسیه و آمریکا ساده نبودند. از سوی دیگر، توان استقامت این مناسبات که طی سالها ایجاد شده است، باعث امیدواری به حل اختلافات موجود می‌شود و ملاقات اخیر بین یلتسین و کلینتون در کلن این واقعیت را به اثبات رسانده است. همکاری دو کشور در آینده نیز باید عامل مهم ثبات و امنیت بین‌المللی باشد. اعمال ناتو در بالکان برای روندهای جهانی مربوط به خلع سلاح و به خصوص نظام کنترل تسلیحات در اروپا آزمایش بزرگی بوده است.

روند کاهش سلاحهای هسته‌ای به‌طور مستقیم با مناسبات روسیه و آمریکا و جو عمومی بین‌المللی ارتباط دارد. به موقع اجرا گذاردن قرارداد استارت - ۲ همچنان در اولویت قرار دارد و تصصیر دولت روسیه نیست که تصویب آن در دومای کشوری متوقف شده است. علت این امر معلوم است. در کلن توافق شد که دولت‌های روسیه و آمریکا به تکمیل روند تصویب قرارداد استارت - ۲ در کشورهای خود مساعدت کنند.

وضعیت قرارداد پدافند ضد موشکی سال ۱۹۷۲ مورد توجه دقیق ما می‌باشد. در حال حاضر ایالات متحده آمریکا تدارکات لازم برای استقرار سیستم ملی پدافند ضد موشکی خود را عملی می‌کند. این اقدام بسیار خطرناک است و اگر این سیستم ایجاد و مستقر شود، قرارداد مذکور و ثبات راهبردی و روند خلع سلاح به هم خواهند خورد. روسیه خواهان حفظ و اجرای کامل قرارداد پدافند ضد موشکی و همه تعهدات طرفین در این زمینه می‌باشد. از سوی دیگر، تمایل به حفاظت در برابر موشکهای بالیستیکی قابل درک است. این هدف می‌تواند بدون از بین بردن مبانی ثبات، با ایجاد سیستم جهانی نظارت بر عدم گسترش موشکها و فن‌آوری‌های موشکی حاصل شود. رئیس‌جمهوری روسیه در گردهمایی سران

کشورها در کلن همین اندیشه را مطرح کرد. این سیستم باید برای همه دولتهای علاقه‌مند باز باشد و تحت سرپرستی سازمان ملل متحد فعالیت کند.

جامعه مشترک‌المنافع - اولویت سیاست خارجی

مناسبات با کشورهای عضو جامعه مشترک‌المنافع، جهت‌گیری اساسی سیاست خارجی روسیه می‌باشد. ما همراه با شرکای خود تلاش می‌کنیم تا جامعه مشترک‌المنافع را به جامعه فعال همگرایانه براساس برابری حقوق و احترام به منافع ملی، تبدیل کنیم. هدف اول ما، برقراری همکاری مؤثر در عرصه اقتصادی، قبل از همه از طریق ایجاد منطقه تجارت آزاد است. روسیه ضمن حمایت از همکاری با نهادهای مختلف، حاضر است با کشورهای علاقه‌مند عضو جامعه مشترک‌المنافع، مراحل بالاتر همگرایی را داشته باشد.

در عرصه مناسبات دوجانبه، روابط روسیه با بیلوروسی بیشتر از همه توسعه یافته و از اهمیت اصولی برخوردار است. این روند کاملاً داوطلبانه بوده و با سودمندی متقابل جریان دارد و حق حاکمیت دو کشور کاملاً رعایت می‌شود. روسیه در مناسبات با اوکراین خط‌مشی تعمیق مشارکت راهبردی را دنبال می‌کند و ما برای اجرای کامل «قرارداد بزرگ» دوجانبه اهمیت فراوانی قایلیم. ما مانند سابق کوشش می‌کنیم تا روابط دوستانه خود را با جمهوری آذربایجان، ارمنستان و گرجستان توسعه دهیم. روابط روسیه با کشورهای آسیای مرکزی نیز تحکیم می‌یابد.

پیمان امنیت دسته‌جمعی، وسیله اصلی هماهنگی و همکاری نظامی و نظامی - فنی چندجانبه در داخل جامعه مشترک‌المنافع می‌باشد. در آوریل سال ۱۹۹۹ شش کشور ارمنستان، بیلوروسی، قزاقستان، قرقیزستان، روسیه و تاجیکستان پروتکل تمدید آن برای پنج سال آینده را امضا کردند. کوششهای زیادی برای تبدیل این پیمان به سازوکار واقعی تأمین منافع مشترک و منافع ملی کشورهای عضو به عمل می‌آید. یکی از وظایف دشوار ولی ضروری روسیه، تأمین امنیت مرزهای دولتی، مبارزه با بزهکاری و مواد مخدر است که این اقدام به کمک کشورهای دیگر جامعه مشترک‌المنافع انجام می‌گیرد. حفاظت از صلح در جامعه مشترک‌المنافع جای خاصی دارد. با مشارکت فعالانه روسیه، مناقشات در آبخازستان،

ناگورنی قره‌باغ، کرانه رود دنستر، تاجیکستان و اوستیای جنوبی وارد مرحله حل و فصل سیاسی شدند. اما تا تنظیم نهایی اوضاع این مناطق جامعه مشترک‌المنافع هنوز راه طولانی باقی است.

حمایت از هموطنان مقیم خارج از کشور

حمایت از حقوق و منافع مشروع روس‌های مقیم جمهوری‌های شوروی سابق و در سراسر جهان و کمک به حل و فصل مسایل فرهنگی، آموزشی، اطلاعاتی، اجتماعی و معیشتی آنها، یکی از اهداف دائمی سیاست خارجی روسیه است. ما قصد داریم در آینده نزدیک مسأله ارائه کمک مالی به هموطنان مقیم کشورهای بالتیک و جامعه مشترک‌المنافع را بررسی کنیم. منظورم کمک به مدارس روس‌زبان در زمینه دریافت کتب درسی و برگزاری دوره‌های ارتقای سطح حرفه‌ای آموزگاران در روسیه، حفظ زبان روسی و فضای فرهنگی - اطلاعاتی روس‌زبانان است.

کمک به مطبوعات روس‌زبان در کشورهایی که بعد از فروپاشی اتحاد شوروی به وجود آمدند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این بدان معنی نیست که ما می‌خواهیم در امور داخلی این کشورها مداخله کنیم. روش‌های حقوقی مؤثر بین‌المللی برای این کار وجود دارند. دیپلماسی روسیه در چارچوب مناسبات دوجانبه، از طریق شورای اروپا، سازمان امنیت و همکاری در اروپا و سازمان‌های دیگر برای رعایت حقوق جمعیت روس‌زبان کوشش می‌کند. باید میزان افراد فاقد تابعیت را کاهش داده و از بین برد و سرعت روند ارائه وضعیت شهروندی به روس‌های مقیم لتونی و استونی را بالا برد. وقتی که صدها هزار نفر تابعیت ندارند، این امر نمی‌تواند عامل ثبات محسوب شود. اگر آهنگ کنونی ارائه تابعیت حفظ شود، جمعیت بزرگ فاقد تابعیت تا اواسط قرن بیست‌ویکم در لتونی و استونی حفظ خواهد شد. روسیه در این جهان متغیر قصد دارد از جهات یادشده در سیاست خود پیروی کند. این راه ما به سوی ایجاد ساختار جدید امنیت جهانی و اروپایی بدون اتکا بر رویارویی می‌باشد. ایگور ایوانف